

"86/2

KISGRAFIKA

A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRE ÉRTESÍTŐJE

KISGRAFIKA

A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRE ÉRTESSÍTŐJE XV. ÉVF. 2. SZAM
SZERKESZTŐ: DR. ARATÓ ANTAL, A KIADÁSÉRT FELEL: DR. VIDA KLÁRA K.B.K. TITKÁR

TARTALOM

IN MEMORIAM DR. SEMSEY ANDOR

Bálványos Huba: Nemzetközi exlibris-kiállítás Semsey Andor gyűjteményéből

König Róbert: Búcsú Semsey Andortól

Imolay Lenkey István: Per aspera ad astra — Göröngyös úton a csillagok felé

AZ EX LIBRIS KÜLFÖLDI MŰVÉSZEI

Nyina Veligoockaja: Nyikolaj Ivanovics Sztratilat (Ford. Kenyéri Katalin)

Dalmay Árpád: Vilnis Resnis

MŰHELY

dr. Semsey Andor: A XVI–XIX. század magyar exlibris-művészete.

1. rész

Horváth Hilda: Az első hazai exlibris-pályázatok

Vitó Zoltán: Szonett ex libris

HÍREK ESEMÉNYEK

KIALLÍTÁSOK

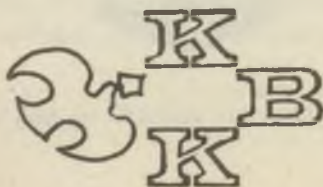
Minigrafikák, Csurgói Máté Lajos, Artner Margit (Dr. S. I.)

KÖNYVEK

Lélek és forma. Magyar művészet 1896–1914. (Ism. Horváth Hilda)

LAPSZEMLE

Szerkeszti Dr. Soós Imre

IN MEMORIAM DR. SEMSEY ANDOR
(1917–1986)

1986. április 1-én váratlanul elhunyt dr. Semsey Andor, a magyar és nemzetközi exlibris-élet ismert személyisége. Különböző vezető tisztségeket töltött be a hazai gyűjtőket és művészeket összefogó Kisgrafika Barátok Körében, egy ideig elnöke volt az Ex Libris Barátok Egyesületeinek Nemzetközi Szövetségének is, hosszú évekig szerkesztette a Kisgrafikát.

Egyelőre csak színes, érdekes, mindenki számára könnyen kitarulkozó személyiségétől, a feledhetetlen, mindig új örömeket, élményeket kínáló baráttól búcsúzunk. Fáradhatatlan közösségi-szervező munkája, az exlibris-művészet népszerűsítéséért itthon és külföldön egyaránt végzett önzetlen munkássága szinte számbavehetetlen feladatokat ró követőire . . .

Körünk oly módon kívánt tisztelegni életműve előtt, hogy hagyatékából nemzetközi ex libris kiállítást rendezett az Országos Széchényi Könyvtárban. Nemcsak tisztelegni kívántunk az emléke előtt, hanem egyúttal felmutatni: *a közösségi munka eredménye, a művészet teremtő ereje az elmúlástól függetlenül mindig újabb értelmet nyer.* Hitünk szerint ezt bizonyította a 19 ország művészeinek alkotásaiból rendezett reprezentatív kiállítás s a kiállításon bemutatott egyéb dokumentumok: a Semsey Andor által szerkesztett kiadványok, katalógusok, mappák, szakirodalmi munkásságát tükröző folyóiratcikkek sokasága.

Kisgrafika Barátok Köre

Nemzetközi exlibris-kiállítás dr. Semsey Andor gyűjteményéből*

KEDVES BARÁTAIM!

Bár minden annyira a helyén volna, mint itt és most ez a kiállítás! Azt, hogy helyén van, azt a konkrét és áttételes aktualitások egyaránt igazolják. Az, hogy a könyvek házában az ex libris így otthonra talált, nyilván a legközvetlenebb és legkézenfekvőbb aktualitás. Ám ezzel a kiállítással nem csak a könyv előtt, nem csak a szép ex libriseket készítő soknemzetiségű alkotók előtt tisztelgünk, hanem tisztelgünk egy olyan valaki előtt is, aki-ről éltető beszédet volna jó még mindig mondani. Aki nélkül ez a kiállítás nem volna itt, s mi sem volnánk itt együtt ilyen körben. Ez a „mi” szűkebb értelemben jelenti a kisgrafika barátainak jegyzett tagjait, de vonatkozik azokra is, akik csak gyönyörködni, e szép műfajjal alkalmmilag ismerkedni jöttek el erre a kiállításra.

Még tágabb aktualitását — itt és most — talán az adja ennek a tárlatnak, hogy a könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár a hazai könyvtermés mellett ugyanúgy gyűjti a világ könyvkiadásának javát, mint — afféle egy-személyes intézményként — dr. Semsey Andor az ex libriseket. S akár a könyvtár a külföldi magyar vonatkozású könyvekre, Semsey Andor különösen nagy súlyt fektetett a külföldön élő magyar alkotók, a magyar kultúrához valamilyen módon kötődő kisgrafikák gyűjtésére. Így külön érdeme az ő anyagából válogató kiállításnak, hogy azon a határainkon túl élő és alkotó több magyar művész lapjait is megtekinthetjük. Érdeme a kiállítóknak az is, hogy külön tárlókban mutatták be Semsey Andor sokoldalú szakirodalmi munkásságát jelző dokumentumokat; az általa szerkesztett kiadványok, katalógusok stb. sokaságát.

A kiállítás kapcsán kell még elmondanom: bár mindenki megtalálná a helyét ebben az életben úgy, mint Semsey Andor! Azt hiszem, hogy csak egy lábrésnyi hely az, amit az embernek ki kell szorítania, ahová aztán behúzódhat teljes valójában. Semsey Andor számára ilyen lábrésnyi helyek voltak azok az első pillanatok, amikor az ex librisrel találkozott. Ám személyében megvolt az adottság — a miniciózus aprólékosság és a szárnyaló lelkesedés csodálatos párosulása — amelynek eredményeként ezt követően egy teljes életet fordíthatott az ex libris ügyére.

Természetesen nem az a fontos, hogy valaki hol találja meg a helyét az életben, ha hivatásszerű munkát végezhet. Ám akinek ez nem adatik meg, megtalálhatja Semsey Andor példáján. Ő valami olyasmit talált magának,

*Elhangzott 1986. június 2-án, az Országos Széchényi Könyvtárban

ami az ő helye a világban, ami az ő munkája, amit ő helyett más nem végezhet el. Azt, hogy hivatásszerűen és gyönyörűséggel végigcsinált egy életet a kisgrafika gyűjtésével és rendszerezésével, s hogy ennek a témakörnek — amelynek felgyűlt anyagát immár egyetemen kellene oktatni — a tudósává nőtte ki magát . . . Nap mint nap meg-megszólint a csengője, s jöttek hozzá a fiatalok és idősebbek, mert csak nála láthattak ilyen nagy mennyiségben összegyűlt remek anyagot. Nemcsak a gyűjtők, hanem azok a grafikusok is, akik az ex libris készítésre elszánták magukat. Nem volt hely az országban, ahová nem küldte volna el alkalmi kiállításokra gyűjteménye legérdekesebb anyagát vagy nem ment volna el maga is, ha úgy érezte, hogy ennek a dióhéjnyi kultúrának a megismerésére ihletett, fogékony emberek fogják körülvenni. Olyanok, akik hozzá hasonlóan valahol, egy kicsiny területen szeretnék a lábukat megvetni, ahonnan aztán kisebb-nagyobb kirándulásokra, felfedező utakra indulhatnak — s kicsit az ő tűzhelye mellett is — le-leülhetnek megmelegedni. Hiszen a kisgrafika, az ex libris megismerése, a művészet más műfajainak, területeinek megismerésére és megszeretésére is elvezet.

Vigyük tehát hírért ennek a kiállításnak és annak a misszióknak, amit Semsey Andor felvállalt, s amit az ő példája nyomán is sokan felvállaltak és visznek tovább . . .

A kiállítás gyönyörű! Hadd mondjam még záró gondolatként hozzá, hogy az a tisztem, amit a Képzőművészek és Iparművészek Szövetségében néhány nap óta be kell töltenem, lehetséges, hogy kell ahhoz, hogy ezt a kiállítást felrangosítsa. Jóllehet választott képviselőként, alelnökként tisztem az, hogy hirdessem a képzőművészet szépségét, ám ezen a helyen talán több jogon állhatna Semsey Andor. Így hát tisztelegjünk Semsey Andor emlékének. Köszönöm, hogy meghallgattak.

Bálványos Huba

Fery Antal metszetei X2

BÚCSÚ SEMSEY ANDORTÓL

Rendhagyó módon jöttünk most el hozzád Bandi Bátyám!

Bár a hónap harmadik szerdája van, szokásos találkozásaink színhelye mégis más. Ez a mostani harmadik szerda — ami ezidáig Nálatok jelentett eseményt, most arra indít, emlékeken induljak el hozzád.

Lakásotok képe van előttem, gondosan őrzött gyűjteményetek gazdagsága, és Ti, őrei a kisgrafikai értékeknek.

Gazdag életút, közösséget teremtő, azt megtartó és építő emberség a Tiéd. Példa azoknak, akik tisztelői a szépnek és jóakaró támogatói a magyar kisgrafikának.

A Te grafikát szerető és vállaló életutad úgy kezdődött, hogy szabadbölcészsként abszolváltál művészettörténetből és disszertációra készültél a magyar grafika történetéből. Ez akkor nem jöhetett létre. Helyette egész életed meghatározója lett a grafika, ekkor kezdődött barátságod vezető grafikusokkal, így Aba Novák Vilmostal, Varga Nándor Lajossal. Ez az igényesség egész életeden át elkísért.

Példa erre kiemelkedően színvonalas gyűjteményed, a FISAE-ben és a nemzetközi ex libris életben betöltött fontos tisztséged.

A külföldi kapcsolatok hídépítésének nagy része is Rád hárult, de ezt szívesen tetted, mert vallottad, hogy a művészet lételeme az emberek többségének, jobbító szándékát hirdetted tehát Te is.

Az a kohéziós erő, ami Téged jellemezett, nagy energiákat adott tovább gyűjtőtársaidnak is, hirdetve, hogy megéri a gyűjtés a fáradozást, csak bízni kell a folyamat eredményében és abban, hogy a befektetett munka hazai kultúránkba épül.

Sok ilyen ember kellene még, Bandi Bátyám!

Emlékszem, Stettner Béla emlékkiállítás után beszélgettünk az élet mulandóságáról és Béla sajnálatosan korai haláláról.

Akkor annyira természetesen, magától értetődően beszéltél az élet elmúlásáról, hogy most ebben a fájdalmas órában is az akkor elhangzott mondatok adnak erőt tudomásul venni, hogy most végérvényesen búcsúznom kell. Ha Te akkor olyan egyszerűen tudtál beszélni a befejezésről, hadd beszélhessek én is most itt a koporsódnál a remélő folytatásról.

Amit gyűjtöttél, nem kallódhat el, hiszen családot is tovább viszi a grafika szeretetét és ezentúl munkásságod a KBK szervezetének és tagjainak meghatározó elve marad.

Tudományos igényű írásaid továbbra is megmaradnak és szeretnénk hasznosítani azokat a folytatásban is.

Bízom benne, hogy lezárult tevékenységed eredményeire is épülhet majd a továbbiakban a kisgrafika újjászületése és eljön majd az idő, amikor Ma-

gyarországon természetesebben fogadják majd ezt a ma még nem kellően elismert műfajt.

Ezt szeretnénk megvalósítani mi, akik át vesszük szellemi hagyatékodat, miközben megköszönjük mindazt, amit Tőled kaphattunk az induláshoz.

Tisztelet érte!

Ezzel a gondolattal búcsúzom Tőled, most már végérvényesen a KBK tagjai és a magam nevében!

König Róbert

König Róbert linómetszete X3

PER ASPERA AD ASTRA
– Göröngyös úton a csillagok felé –

Dr. Semsey Andorral közel 15 évvel ezelőtt kezdődő ismeretségünk, melynek az *ex libris* és alkalmi grafika gyűjtése és cseréje állt akkor a közép-pontban, az évek során szoros személyes és családi barátsággá, túlzás nélkül mondhatom atyai barátsággá vált. Ennek mintegy következménye lett – érdeklődésem folytán különösen is –, hogy elsősorban a hazai *ex libris* története felé fordult a figyelmem. Ebben és általában a témával kapcsolatos minden kérdésben Semsey Andor számtalan levélbeni, szóbeli eligazítása vitt tovább a kereső-kutató utamon.

Ismeretségünk úgy kezdődött mint minden fiatal, kezdő gyűjtővel való ismeretség. Bemutató levél, szegényes csereküldemény – meglehangú, biztató válasz és sok-sok szép, művészi *ex libris*, alkalmi grafika. 1973 nyarán Debrecenben járva – olasz műanyagöntő gépeket szerelő munkások tolmácsaként – egy koraesti órában, bejelentés nélkül látogatott meg bennünket s számára az első meglepetés, mely percekre állva marasztotta ajtónk előtt, mikor a névtáblán saját vezeték nevét olvasta (feleségem az abaúji Semsey családnak a leszármazottja). E kezdeti meglepetést sokat emlegette: a névrokonság családukkal még szorosabbra fűzte kapcsolatait.

Virágos ex librisek

E találkozással kezdődött annak a nagy „haditervnek” a megvalósítása, hogy kedvenc témáját: a virágos *ex librisek* belopja a debreceni virágkarneválhoz kapcsolódó rendezvények sorába. 1973-tól 1981-ig hétszer mutatta be az érdeklődők előtt szeretett gyűjteményét, melynek feldolgozásában a technikai rendezésen (paszpartuzás, feliratozás) kívül messze-menő botanikai ismereteit is megcsillogtatta. Katalógusainak botanikai szaklektorai meghatározásairól maximális elégedettséggel nyilatkoztak. A kiállított lapok száma 1466 és ez mintegy 129 féle botanikailag pontosan meghatározott virágot ábrázol. A kiállításokhoz a debreceni Alföldi Nyomda jóvoltából két alkalommal (1974, 1975) rendkívül reprezentatív katalógus készült, s három alkalommal (1977, 1978, 1981) szerényebb kivitelű, de azonos belső tartalmi színvonalú. E katalógusok mindenre kiterjedő pontos leírásai – akár az általa szerkesztett minden kiadványé – hozzáértését és ügyességét bizonyítják és mintegy példák az utódoknak, hogy miképpen kell jelennek és jövőnek egyaránt jól használható munkaeszközt kézbe adni.

A virágokat ábrázoló lapok mellett Debrecenben és környékén más anyagokat is bemutattunk (pl. orvos, gyógyszerész, zenei témák stb.).

Fery Antal fametszete X2

Ezeket a bemutatkozásokat a grafikai kultúra terjesztéséért vállalt küldetése határozta meg. Amelyért sem időt, sem pénzt, sőt gyűjteményét, mely a szállítás, a kiállítás nem mindig szakszerű rendezése miatt esetenként rongálódott, piszkolódott, nem sajnálta.

Az Ajtósi Dürer Ex Libris Gyűjtő Kör-ben

Lelkes támogatója volt a Pedagógus Művelődési Házban működő Ajtósi Dürer Ex Libris Gyűjtő Körnek. Nemcsak előadásaival (Virágok az ex libriseken; Utazás az ex libris körül: körutazás a FISAE kongresszusain), hanem kiadványaink szellemi, esztétikai támogatásával is. Az Ajtósi Dürer Ex Libris Gyűjtő Kör minden grafikai kultúra terjesztésére irányuló törekvését támogatta. Kiadványaink közül Fery Antal, Kaveczky Zoltán, Stettner Béla, Varga Nándor Lajos mappáihoz írt bevezetőt.

A gyűjtő, a művészettörténész, a barát sokat vállalt, úgy érezte, hogy az a feladat, melyet a hazai ex libris és alkalmi grafikai kultúra terjesztésében felvállalt – ha sok erőt kíván is – megéri. Sokszor és sokfelől érte méltánytalanság ez önként vállalt feladat végzése közben. Olykor-olykor megkeseredett, de szinte a legutóbbi időig fel lehetett rázni; egy-egy közösségi feladat kapcsán mindig újra lelkesült, újabb munkába fogott. Sok terve volt még: az 1900 előtti magyar ex librisek katalógusát – mely 2-300 tétellel tartalmaz többet mint az előzőek – szerette volna nyomtatásban látni, és tervezte még egy jól szabályozott hazai ex libris adatbank működésének beindítását.

A magyar ex libris és alkalmi grafika utóbbi negyedszázada és dr. Semsey Andor személye elválaszthatatlan egymástól. Ezen a területen is göröngyös úton járt, mint életében szinte mindenütt, de ez az út a csillagok felé vezet. A gyűjtők és művészek nagy családja itthon és külföldön az ex libris és alkalmi grafika gyűjtésben és propagálásában, annak történeti kutatásában, a Semsey Andor életét látva mondhatja per aspera ad astra vezet azok útja, akik egy jó ügyre, egy szép szolgálatra fel tudják tenni életüket, nem kímélve pénzt, időt és semmi fáradságot. Ismereteit, tudását önzetlenül osztotta szét úgy, hogy az élet apró részleteiben, az alig tenyérnyi grafikákon is fel tudta fedezni és másokkal is fedeztetni a szépet, az értéket, az emberileg maradandót. Ez éltette, lelkesítette, újra és újra röptette a csillagok felé.

(Debrecen)

Imolay Lenkey István

EX LIBRIS-A-SEMSEK

Bordás Ferenc fametszete X2

FAMILIA-SEMSEK

Fery Antal fametszete X2

NYIKOLAJ IVANOVICS SZTRATILAT★

Nyikolaj Ivanovics Sztratilat egy kievi ukrán művész, aki a könyv- és táblagrafika területén dolgozik. Elismerést hozott számára művészetének költőisége, zeneisége, meghittsége, egész formanyelve, Ukrajna nemzeti kultúrájával csodálatosan harmonizáló intonációja és a metszet-technika virtuóz gyakorlása.

Nyikolaj Sztratilat 1942-ben született a csernigovszki terület Makievka falujában. Gyermekkorát a Nagy Honvédő Háború lángja perzselte. Ezért érződnek olyan tisztán műveiben az életigenlés, a humanizmus tradíciói. A művész féltve megőrizte szívében a szülőfalut, földijeit, a természetet, a népszokások és a népdalok iránti szeretetet. Poétikus világfelfogása vált képszerű gondolkodásának megkülönböztető vonásává.

1972-ben fejezte be az Ukrán Nyomdaipari intézetet. Ettől kezdve élete összekapcsolódott Ukrajna ősi és gyönyörű fővárosával, Kievel. Ezt a legendás várost ábrázolja a *Kievi dal* című grafikai sorozatában. Itt találta meg a grafikáinak sajátos formavilágát, amely stílusában emlékeztet az ősi orosz falfestményekre.

A növény- és virágdíszítés megjelenik a művész csaknem valamennyi művében. A virágzás, mint a szépség és jószág szimbóluma szó szerint átjárja Sztratilat művészetét. Lírai természetszemlélete kifejezésre jut a *Szednyevi ősz* című sorozatában. A természet filozofikus felfogása, a természet és az ember elválaszthatatlan kapcsolata jelenik meg a *Gyermekkor* című dip-tichonján.

A holdfény ábrázolásának, a fekete szín elvékonyodó fokozatosságának és a gyöngyezüstös fény ábrázolásának virtuóz művészetét mutatja be a művész a *Nics jaka miszjaczna* című sorozatában, amelynek címét egy ismert ukrán népdalból vette. Zeneiség, népiesség különbözteti meg Sztratilat valamennyi művének képszerű-plasztikai formarendszerét. Ő ezzel együtt professzionista minden szinten, a szó tiszteletre méltó értelmében. Sztratilat sokat olvas, lát és gondolkodik. Figyelemmel kíséri az ismert külföldi művészek alkotásait. Maga is a realista kísérleteket követő úton halad. Az önmagához, gyökereihez, saját művészi választásához való hűsége szerzett neki széles körben népszerűséget.

Állandó résztvevője a köztársasági, össz-szövetségi és külföldi kiállításoknak. 1974-ben egyéni kiállításon mutatta be munkáit Csehszlovákiában. Kiev alapításának 1500 éves évfordulója alkalmából rendezett ünnepség

★A kievi művész a közelmúltban Budapesten járt és felkereste Körünket. Reméljük, hogy e cikk közlésével további személyes kapcsolatok kialakítására is lehetőségünk nyílik.

idején az UNESCO székházában, Párizsban volt kiállítása, amelyet egészében a Dnyeper-parti városnak szentelt. Ezen a kiállításon mutatott be műveket a *Kievi dal* című sorozatából is.

Szívében él, lüktet az alkotásvágy, egész egyénisége a teremtésre, új képek, formák és ritmusok kutatására irányul.

Nyina Veligockaja
művészettörténeti kandidátus
(Fordította: Kenyéri Katalin)

Нy. 1. Sztratilat műanyagmetszetei

VILNIS RESNIS

A baltikumi művészek könyvjegyei üde színfoltjai a szovjet kisgrafikának. A magyar gyűjtők körében is kedveltek, keresettek az észti, lett, litván mesterek szebbnél szebb ex librisei.

Az egyik legtermékenyebb lett alkotó a Rigában élő Vilnis Resnis. 1939. március 21-én született a lettországi Bauska városkában. 1959-ben elvégezte a Rigai Iparművészeti Szakiskolát, 1968-ban pedig a Lett Képzőművészeti Akadémia hároméves formatervezési tanfolyamát.

A művész tervezőirodában dolgozik, kivitelezési munkát végez. Emellett plakátok, ipari grafika, akvarellek, fafaragások készítésével is foglalkozik. Jelenleg ő az egyik legtermékenyebb lett kisgrafikus: 1970 óta több mint 700 ex librist készített.

Hogyan kezdett könyvjegyekkel foglalkozni? Erről ő maga így vall egyik levelében: „Korábban keveset beszéltek nálunk az ex librisekről. Láttam néhány kiállítást, s rácsodálkoztam erre a rendkívül szép és kifejező művészeti ágra. Akkor még nem is gondoltam, hogy engem is rabul ejt. Egészen véletlenül született meg első könyvjegyem. Műszaki rajzokat készítettem sokszorosításra, s közben felötlött bennem a gondolat: miért ne rajzolhatnék ugyanígy ex libriseket? Rajzoltam is az egyik kollégámnak és magamnak. A két lap 1970-ben kiállításra került, sikert aratott. Attól kezdve minden évben egyre több és több könyvjegyet készítek.”

Vilnis Resnis ex librisei főleg rajzok (az utóbbi időben linómetszetek is). Rendkívül szépek, ötletesek, kitűnnek aprólékos kidolgozásukkal, részletező finomságukkal. Könyvjegyei többségének központi témája a nő. Aktjai ízlésesek, nem hivalkodóak, sok köztük a tréfás, derűs rajz. A művész lapjai kifejezőek, lakonikusak, bizonyítják alkotójuk optimizmusát, azt a kiváló képességét, hogy meg tudja találni a szüzsét, amely leginkább megfelel a megrendelő igényeinek és elképzeléseinek.

Kisgrafikáin Vilnis Resnis szívesen jelenít meg népmesei alakokat, állatokat, szívesen merít a lett népművészetből és népköltészetből, a baltikumi népek — lettek, észtek, litvánok — küzdelmes múltjából, gazdag irodalmából, a görög mondavilágból, a világirodalom remekeiből, bemutatja könyvjegyein Riga szép templomait, műemlékeit, nevezetes épületeit. Érdekes és rendkívül kifejező ex librist készített például Urho Kekkonen, Finnország volt köztársasági elnöke és Mireille Mathieu híres francia énekesnő számára.

Resnisnek már számos önálló tárlata volt, többségük Lettországból. Művei rendszeresen szerepelnek az évente megrendezésre kerülő köztársasági és tematikus kiállításokon, a hagyományos Vilnius-i kisgrafikai triennálékon. Gyönyörködhetnek könyvjegyeiben a Szovjetunió más városaiban, to-

vábbá Csehszlovákiában, Lengyelországban, az NDK-ban és Svájcban is az ex librisek gyűjtői és a kisgrafika barátai.

A művész véleménye szerint az ex libris fő feladata az, hogy könyvbe kerüljön: szolgálja a könyvet és tulajdonosát. Egyúttal az alkotó és a könyvtulajdonos sajtósága névjegyéül is kell szolgálnia. Végül soron az emberek, a különböző nemzetek és nemzetiségek számára egymás jobb megismerésének, megértésének is eszközei a kisgrafikai remekművek.

Vilnis Resnis lapjai a Szovjetunió kivül elsősorban Lengyelországban ismertek, kedveltek és keresettek. Reméljük, a magyar gyűjtők, a KBK tagjai is felfigyelnek Resnis sajtósága, rendkívül finom rajzú és kifejező könyvjegyeire, kapcsolatot teremtenek ezzel a nagyon tehetséges és rokonszenves művésszel.

Dalmay Árpád

Vilnis Resnis rajzai P1

Az ex libriseket napjainkban majdnem kizárólag olyan művészi grafikai alkotásnak tekintik, amelyeket kedvtelésből gyűjtenek és az ezekből összeállított gyűjteményeken keresztül meg lehet ismerni a hazai és külföldi grafikusművészek stílusát, technikáját. Ezeket a könyvjegyeket csak ritkán ragasztják be a könyvekbe, hogy eredeti rendeltetésüknek megfelelően a könyv tulajdonosát jelöljék meg. Azaz, ma már kevésbé fordul elő az a gyakorlat, amit egy angol szakíró, Gordon Craig így fogalmaz meg:

„Az ex libris azt a szerepet töltse be, mint a kutya nyakörve, melyen fel van tüntetve a gazdája neve”. Napjainkban inkább érvényes Siklóssy Lászlónak paradoxonszerű megállapítása: „Van ember, akinek van könyve, de nincs könyvjegye és van ember, akinek van ex librise, de nincs könyvtára, sőt könyve sem (Siklóssy: Aprógyűjtés, Budapest 1918).

A könyvjegyművészet történetének öt századából azonban alig egy évszázadra, az utolsóra tehető csak az az idő, amikor az ex libris a könyvtől elválva öncélú gyűjtés tárgya lett. Kezdetekben a könyvjegy kizárólag a tulajdonost megjelölő grafika volt, nem ritkán kimagasló művészi kvalitásokkal. Egy régi ex librist azonban nemcsak művészeti alkotásnak tekinthetünk, hanem kultúrtörténeti dokumentumnak is, amely értékes adatokat szolgáltat a tulajdonos személyére, egy-egy könyvtár történetére, összetételére. Régen, csakúgy mint napjainkban, a tulajdonos gyakran beírta nevét a könyvbe, a tehetősebbek belefestették címerüket az illuminált kódexbe, esetleg a kötéstáblába préseltették, mint azt a Korvináknál is láthatjuk.

A tulajdonképpeni könyvjegy: a könyvtől annak sérelme nélkül elválasztható, beragasztott grafika, nagyjából egyidős a könyvnyomtatással. Már kezdeti időszakában is olyan nagy művészek foglalkoztak vele, mint Dürer, Holbein, Virgil Solis stb. Az első ismert ex librisek közé tartozik Johannes Knabensperger, más néven Iglér német káplán fametszésű ex librise, mely egy sündisznót (németül Igel) ábrázol ezzel a rejtélyes felirattal: „Hanns Iglér Das dich ein Igel küs” vagyis: . . . csókoljon meg egy sündisznó . . . Ez után a szöveg után azt a kiegészítést tartom valószínűnek: . . . ha ezt a könyvet ellopod vagy nem adod vissza. Köztudomású, hogy az ex libris egyik rendeltetése mindig az volt, hogy a kölcsönzött figyelmeztesse kötelességére: a könyvet épségben juttassa vissza a tulajdonoshoz. Állítólag a a portréval ellátott ex libriseket is az a gondolat hozta létre, hogy a tulajdonos ábrázatának megpillantása felébressze a tolvaj vagy a feledékeny kölcsönző lelkiismeretét. Gyakran az ex librisek szövege is a könyv védelmét szolgálta, különböző büntetéseket helyezve kilátásba az eltulajdoní-

tóval szemben, mint ahogy azt Iglér káplán ex librisénél láttuk. Egy ilyen versike magyar fordítása: „Itt láthatod a felakasztott Pierot-t, aki nem adta vissza a könyvet. Ha visszaadta volna, nem akasztották volna fel”. Magyar példát is tudunk a múltból felhozni. A gyulafehérvári Bathyanycönyvtár egy kódexébe Zlyvanych Gáspár ezt írta: „Een azt mondom, hogy mynidenyk eoreozzeon magát, úgy hogy: valaki ez koenwet el akarta lopással venny, tehát három pryckket legyenrajta venny.” (A német eredetű pricsk szó botütést jelentett a régi magyar nyelvben.) Máskor a tulajdonos mereven elzárkózik a kölcsönadástól, esetleg még jó tanáccsal is szolgál: „Ite ad vendentes” azaz: menjetek a könyvkereskedőhöz, ti ott ugyanezt a könyvet ti is megvehetitek. ... Mennyivel más szemléletből fakad a XVI. század egy kiváló műbarátja, Willibald Pirckheimer Dürer által készített ex librisének felirata: „Sibi et Amicis” – vagyis ez a könyv a saját maga és barátai használatára szolgál.

Az első mai értelemben vett könyvjegyek a XV. század második felében keletkeztek Németországban. A XVI. században már hazánkban is megjelenik a tulajdonos megjelölésének ilyen formája. A két legrégebbnek tartott magyarországi könyvjegy: Werbőczy István és a csornai premontrei apátság XVI. század első feléből származó lapjainak ex libris volta és datálása erősen vitatható. A szakirodalomban közismert a pozsonyi Hans Teilnkes (Telinkes?) nürnbergi készítésű lapja, valamint a bártfai plébánia helyi alkotású ex librise. Az utóbbi eredetileg nyomdászjelvény volt és egy 1596-ban megjelent könyv címlapján is szerepel. A könyvnyomtató, Gutgesel David egyébként az első királyi privilégium alapján működő nyomdász volt Magyarországon. A fametszet Bártfa város címerét ábrázolja; két keresztbe tett bárdot (beszélő címer!), alatta a vágásokat a magyar címerből. A koszorúba foglalt címerpajzsot két vadember tartja. Mint ex librist, egy nyolcsoros, szedett szövegű distichonnal kiegészítve használták.

Még a XVII. században is kevés a magyar ex librisek száma, talán egy tucatra sem tehető. (Nem számítom ide azokat az ex libriseket, amelyek nem itt készültek és a betelepülő tulajdonosuk már készen hozta magával.) A magyar grafika ebben a században a Felvidéken virágzott, ahol Nagyszombat és Pozsony volt a grafikai élet központja. Történelmünk sajátos következménye ez, hiszen csak a török hódoltságtól és a hadi eseményektől távol alakulhatott ki jelentősebb kulturális élet. Szelepcsényi György, a későbbi esztergomi érsek, műkedvelő rézmetsző is készített ex libriseket. A legismertebb az önarcképét ábrázolja és már a szövege is utal arra, hogy ex librisnek készült. Szelepcsényi a magyar grafika történetében jelentős helyet foglal el, ő készítette a Pázmány Péter leghitelesebb rézmetszetű arcképét is. Ex librisét, valamint annak Mauritius Lang

X

német rézmetsző által készített változatát az esztergomi főszékesegyházi könyvtár számos művében megtalálhatjuk. A Lang-féle változat kerete díszesebb, de a Szelepcsényi által metszett eredeti önarckép közvetlenebb, művészibb. A másik ismeretes, Szelepcsényi által készített ex libris egyetlen fennmaradt példányát Innsbruckban őrzik. Hazánkban először Arady Kálmán ismertette. Egy tirol-i nemes részére készült 1635-ben Rómában, ahol Szelepcsényi teológiai tanulmányait végezte. Az ex libris ovális koszorúkeretben címert ábrázol, mint a régi ex librisek legnagyobb része. Feltehetően Nádasdy Ferencnek, a Wesselényi-féle összeesküvés egyik mártírjának a könyveit díszíthette az egyik legszebb XVI. századi grafika, bár a szöveg nem utal arra, hogy ex libris lenne. Ez is címert ábrázol, díszes barokk keretben, szárnyas angyalalakoktól körülvéve. A címer alatt szedett szövegű hatsoros latin magyarázó distichon.

A régi címeres ex libriseknél gyakran hiányzik a név, így több generáció is használhatta a könyvjegyet változtatás nélkül. Főúri ex libriseknél még a múlt században is gyakori a szöveg nélküli címeres ex libris, hiszen az előkelő családok címereit illet ismerni. Ez azonban sokszor nagyon megnehezíti a régi ex librisek azonosítását és készítési idejének megállapítását.

Semsey Andor

*Dr. Semsey Andor hagyatékából. Elhangzott a KBK pécsi csoportja megalakulásának 15. évfordulóján, Pécsen, 1978. november 29-én.

AZ ELSŐ HAZAI EXLIBRIS-PÁLYÁZATOK

A Nemzeti Casino pályázata – 1903

Az első magyar exlibris-kiállítás szervezésével egyidőben hirdette meg a Nemzeti Casino a pályázatát. 1903. március 11-én kelt az a levél, melyben Radisics Jenő több folyóirat szerkesztőségének, intézménynek megírta azokat a feltételeket, amiket a Nemzeti Casino könyvtári bizottsága állított össze. Az Iparművészeti Múzeumnak és igazgatójának nagy szerepe volt a pályázat lebonyolításban. A négytagú bizottság egyik tagja Radisics Jenő volt, a múzeum a pályaműveket kiállításon óhajtotta bemutatni, azokat az intézmény könyvtárába kellett leadni. A pályázat a magyar művészeti életet akarta fölpezsdíteni: csakis magyar honpolgár vehetett rajta részt.

A főhívást alapvetően historikus szemlélet vezérelte: figyelmeztetett a Nemzeti Casino történetére és a Széchenyi István alapította intézmény történelmi szerepére és jelentőségére. Az ex librisnek a Nemzeti Casino tulajdonjogát „egyszerűen, érthetően s mindamelllett művésziesen” kellett tükröznie. A pályázat feltétele volt még, hogy a grafika szövege mellőzze az idegen hangzású ex libris kifejezést, „A Nemzeti Casino könyvtárából” legyen. A díjnyertes művet egyébként – az ex libris eredeti funkciójának megfelelően – a könyvtár minden kötetébe be akarták ragasztani. A kizárólagos sokszorosítási jog a Casinot illette meg. 1903. április 30-ig, a pályázat lejártáig 43 alkotó 84 pályamunkát nyújtott be. A beérkezett művek száma meglegéssel tölthette el a pályázat meghirdetőt, de korántsem volt ilyen kedvező a kép, amikor a művek művészi igényességét vizsgálták. Nem adták ki a pályadíjat, művészi szempontból meddőnek nyilvánították a pályázatot, ám újabb (1903. december 20-i határidővel) ismét meghirdették azt.

Az újból meghirdetett pályázat követelményei – egy kivételével – megegyeztek az előzőével. Ez a módosítás arra vonatkozott, hogy az alkotók közöljék: rajzukat milyen méretben kellene sokszorosítani. A díjnyertes művet ugyanis három nagyságban akarták elkészíttetni, alkalmazkodván a könyvek különféle formátumához.

Sajnos, a beérkezett művek értékeléséről nem tudunk semmit, az iratok sora megszakad. Szerencsére fennmaradt a benyújtott művek jellegéig szerinti összeírása. Ebből kiviláglik, hogy az újbóli főhívásra kevesebben, 33-an adtak be összesen 58 ex librist.

A fennmaradt ex libris-tervek fantáziaszegénységet, alacsony művészi színvonalat, historizáló szemléletet árulnak el. A Nemzeti Casino törté-

nelmi levegője és a Széchenyit magasztaló patetikus hangulat ihlette e rosszul megrajzolt, jobban mondva elrajzolt kompozíciókat. Kitűnő rajzó-
lónk közül vajmi kevesen, vagy talán senki sem rejtőzhetik a jeligék mö-
gött, jobbára tehetségtelen amatőrök, még nem kiforrt növendékek vet-
tek kezükbe plajbászt, hogy szerepeljenek a pályázaton.

A motívumok egyrészt Széchenyi alakját, munkásságát idézik, másrészt a magyar történelmi múltból merítenek. A kompozíciók jórésze olvasó figurákat, könyveket ábrázol. Láthatók még a kor elcsépelet, közhelyszerű szimbolikus tartalommal fölruházott és az okleveleken igen gyakran előforduló motívumai. Általában jellemző a művekre, hogy nem törődnek az ex libris sajátos művészi követelményeivel, ügyet sem vetnek az egyszerű, tömör kompozícióra, hanem a naturalista képkivágás jellemzi őket, az ábrázolás tárgya nem fér meg az ex libris keretein belül. Leginkább talán Foerk Ernő név szerint ismert munkái felelnek meg a felhívás és a műfaj kritériumainak: tömör, egyszerű ex librisein közismert jelképeket illeszt össze frappáns kompozícióba.

Egyébként ezek a művek rendkívül közel állnak az allegorikus, történelmi festészethez. A téma az elsődleges, a legnagyobb magyar szellemét kell megidézni. Emellett a kompozíciónak, a grafika sajátos műfaji problémáinak másodlagos szerep jut. Naturalista komponálásra, plasztikus, háromdimenziós leképezésre törekedtek – ügyetlenül – az alkotók.

Talán ez is tanúsítja, hogy a modern magyar grafika nehéz vajúadások közepette született meg, erősen tartotta még magát a naturalista, historizáló, eklektikus ízlésű művészet.

KÖNYVTÁR-JEL

KISLÉTESÉBŐ.

A Ház pályázatai – 1908, 1909

Kozma Lajos rajza P1

Az új művészeti törekvéseket publikáló A Ház című folyóirat két egymást követő évben hirdette meg lényegében azonos tartalmú pályázatait. Ezen is csak magyar állampolgárok vehettek részt, de külön hangsúlyozták, hogy művészekre számítanak. A Ház megkövetelte, hogy a vállalkozók jelíges borítékban nyújtsák be munkájukat a folyóirat szerkesztőségének (1908. július 15-ig, illetve 1909. április 17-ig).

A tulajdonjogot és a sokszorosítási jogot díjazott művek esetében, továbbá a közlési jogot – nem díjazott művek esetében is – a folyóirat saját magának tartotta fenn.

A bíráló bizottság tagjai voltak 1908-ban Lechner Ödön, Maróti Géza és A Ház főszerkesztője, 1909-ben pedig Körösfői Kriesch Aladár, Czákó Elemér, Telcs Ede és A Ház főszerkesztője. A fenti névsorból és a folyóirat szelleméből sejthető volt, hogy a bíráló bizottság az igényes, modern

művészi alkotásokat részesíti majd előnyben. A pályázók szabadon válasszhattak a sokszorosító eljárások, technikák között. 1908-ban fölhívták az érdekeltek figyelmét, hogy az ex libris mérete – eredeti rendeltetésének megfelelően – legfeljebb 10x10 centiméteres lehet. A felhívások ki-mondták: „...mellőzendő az „ex libris” latin kifejezés, helyette magyar felírást kell használni.”

A hasonló vonások ellenére (magyar honpolgár vehet csak részt mindhárom pályázaton, a tervnek meg kell felelnie a műfaj kötöttségeinek, a latin feliratot magyar szöveggel kell helyettesíteni) döntő, lényeges különbség van a Nemzeti Casino és A Ház pályázatai között. 1903-ban az ex librist egy neves, történelmi múlttal rendelkező közkönyvtár részére kellett elkészíteni. Az alapító személye és a historia meghatározta a művek alapelveit. A Ház viszont olyan kortársak számára tervezetett műveket, akik egész életükben, minden tevékenységükkel az új művészet szolgálatában álltak: 1908-ban Sipos Henriknek, 1909-ben pedig Maróti Gézának. Sipos Henrik műasztalosnak bútorgyára volt és ő végezte el a KÉVE 1909. novemberében, a Nemzeti Szalonban megrendezett kiállításán az asztalos és kárpitos munkákat. Maróti Géza a kor sokoldalú építész-szobrász egyénisége, saját maga is foglalkozott kisgrafikával, a Gyermekvédő Liga 1906-os kiállításának katalógusa őt is említi a magyar ex libris-rajzoló művészek között.

A Sipos Henrik-féle pályázaton a beérkezett 76 terv közül az első helyet Kozma Lajos „Munka” jeligéjű műve szerezte meg, melynek kompozíciója kísértetiesen hasonlított a Nagy szonáta című rajzciklus egyik darabjára. A kitűzött pályadíjakat még egy második díjjal is megtoldották, tehát két második díjat adtak ki: az egyiket Greff Lajos, a másikat Gara Arnold kapta. Dicséretben részesítették Greff Lajos további terveit és az „Aiglon” jeligés tervet, amely mögött minden bizonnyal a Sasfiók művésznevet használó Sassy Attila személye húzódhat meg.

A Maróti-féle ex libris-pályázatra is sok terv, összesen 100 alkotás érkezett be. Az első díjat nem adták ki, a másodikat Szalay Gyula tanárjelölt nyerte el. 30-30 koronáért megvásárolták Kozma Lajos, Tálos Gyula, Remsey Jenő és Klein Mór munkáit.

A két pályázat mutatja, hogy születőben van a modern, szecessziós szemléletű és stílusú ex libris Magyarországon. Alkotók széles tábora foglalkozott kisgrafikával, köztük olyanok, akiknek nevét ma már elfeledtük, vagy csak az ex librisekkel kapcsolatban találkozunk velük. Ám rajtuk kívül a kor jelentősebb, sokirányú érdeklődéssel megáldott művészei sem sajnálták a fáradságot, hogy erejüket kisgrafikára „fecséreljék”: például az építész, grafikus, iparművész Kozma Lajos; a grafikus, festő Gara Arnold; a festő, költő, író Remsey Jenő; a szobrász, éremművész, ötvös Greff Lajos; a portálépítéssel foglalkozó belsőépítész, Tálos Gyula. Az ex libris népszerű lett a művészek körében.

Gara Arnold rajza P1

K

Ex Libris

Halmos Izor

Helbing
1912

Helbing Ferenc rajza P1

Halmos Izor a Magyar Iparművészeti Társulat közvetítésével a Magyar Iparművészet című folyóiratban tette közzé ex libris-pályázatát. A pályaműveket 1908. január 13-ig kellett benyújtani a Társulathoz, mely a műveket külön kiállításon akarta bemutatni. Közülük a Magyar Iparművészet bármelyikét díjmentesen közölhette. A tulajdon- és sokszorosítási jog a megvásárolt és jutalmazott pályaművek esetében a pályázat hirdetőjét illette meg.

A terv méretét, technikáját maga a pályázó választhatta meg, de csakis teljesen befejezett művet adhatott be. Különösebb kötöttségeket a felhívás nem tartalmazott, sem a méretre, sem a formátumra, sem a feliratra vonatkozólag. Mint mindegyik századeleji ex libris pályázaton, ezen is csak magyar állampolgár indulhatott. Az öt tagú bíráló bizottság három résztvevőjét a Magyar Iparművészeti Társulat küldte ki, tagjai voltak: gróf Hadik-Barkóczy Endre, a Társulat elnöke, dr. K. Lippich Elek, Telcs Ede, dr. Czákó Elemér és a pályázat címzettje, Halmos Izor.

Óriási mennyiségű anyag fölött kellett ítélniük: 112 alkotó 405 munkát küldött be. Az első díjat Muhits Sándor, a másodikat Földes (Feld) Imre nyerte el és 50 koronáért megvette a pályázat hirdetője Helbing Ferenc művét. A szecessziót népszerűsítő kismesterek diadalmaskodtak a pályázaton. A pályadíj értékéből valamit levon, hogy mindenképpen kiadták volna; lehetséges, hogy ez is hozzájárult a nagyarányú részvételhez. Végezetül megemlíjtjük, hogy a pályázati felhívás utalt arra, hogy a leendő ex libris-tulajdonos, Halmos Izor milyen témájú ex librist fogadna el szívesen. Azaz, a rajz fejezze ki azt, hogy a tudást az életből és a könyvből merítjük. Ez az elvárás csupán óhaj, kívánság volt, nem szigorú kötöttség, mégis jónéhány pályázót inspirált az élet és a könyv viszonyának szimbolikus, költői sugallatú megfogalmazására. E mondanivaló jelképekben megfogalmazandó igénye szembeszökő a pályázók munkáin. A szecesszió szimbolikája kerekedett felül a szecesszió kétdimenziós formavilágával, vonalkultuszával, síkművészetével szemben.

Horváth Hilda

Vitó Zoltán:

SZONETT EX LIBRIS

(Kékesi Lászlónak)

Ha költőnek szonett a címere,
ugyanaz grafikusnak az ex libris:
A kifejezés parányi tere;
vallomás önmagáról és amit hisz,

igazának miniatűr „pere”;
képes, tömör „beszéd”, mit fölfog írisz,
szomjas szemünk szivárvány-ékszere
(amelyet óv is tán a gondos Izisz).

S ha ellep majd a végső ősz dere
és számonkérőn nézi majd Ozirisz,
lelkem elébe járulni mer-e, —

szólék: Uram! Néked málhám, amit visz,
nem tudom, azzal kincstárad nyer-e (?):
Im, könyveim, s bennük: „V. Z. ex libris” . . .

Kékesi László metszete X2

Kékesi László linómetszete X3

HÍREK, ESEMÉNYEK

Üzenet a szülőföldnek címmel az Amerikai Egyesült Államokban élő PETRY BÉLA grafikáiból mutatott be kiállítást a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár. A kiállítás anyagát Szentesi Flórián gyűjteményéből dr. Boros Edit válogatta, a tárlatot Madarász Margit rendezte. A kiállításához – a könyvtár kiadásában megjelenő Kisgrafikai füzetek 18. számaként – illusztrált katalógus is megjelent. A katalógus Petry Béla 10 nagyméretű képgrafikáját és 137 ex librisét, alkalmi grafikáját írja le. (Petry Béla munkásságáról ld. Semsey Andor cikkét a Kisgrafika 1980/3. számában.)

FÜLLÖP ILONA grafikusművész kiállítása április 13-án nyílt meg Orosházán, a Művelődési Központ előcsarnokában.

LAJOS FERENC grafikusművész alkotásaiból rendezett májusban kiállítást a Győri Városi Könyvtár. Körünk tagja, az 1912-ben született művész ez alkalommal három korábbi nagyméretű grafikai sorozatát és az utóbbi időben készült rajzait mutatta be. Az 1938. évből való „Ázsia” mellett az Ady- és Dante-illusztrációk sorozata szerepelt a tárlaton, melyet Salamon Nándor művészettörténész rendezett és nyitott meg.

Lajos Ferenc rajza

BÁNSÁGI ANDRÁS grafikáiból rendezett kiállítást a Jászberényi Városi Könyvtár, a Hűtőgépgyár Munkás és Ifjúsági Háza, valamint a jászberényi Helyőrségi Művelődési Otthon. A Liszt Ferenc születésének 175. és halálának 100. évfordulójának emlékére rendezett tárlatot Losonci Miklós művészettörténész nyitotta meg. A kiállításra a könyvtár – mellékletként 6 önálló metszetet tartalmazó – tájékoztatót adott ki.

A Dürer teremben márciusban rendezték meg Almássy Aladár festő- és grafikusművész kiállítását. Szürrealista festményeket, nagy méretű, igen színvonalas tollrajzokat láthatott ott a közönség, ez utóbbiakat rendszerint meghökkentő címadással. Kisgrafika nem szerepelt a kiállításon.

Az ajkai Kisgrafika Barátok Köre rendezésében ANDRUSKÓ KÁROLY ex libriseiből nyílt kiállítás 1985. május 20-án.

Grafikai Pantheon

Előző számunk 29. oldalán a fenti címmel közölt hírt téves tördeléssel jelent meg. Ezért közleményünket újból megjelentetjük, ezúttal már helyes tördelésben:

Érdekes vállalkozásról számolt be a Dél-Magyarország 1986. február 22-i Magazin című mellékletében Giday Kálmán szegedi gyűjtőtársunk. A helyi kör szervezője, dr. Krier Rudolf két éve kezdeményezte, hogy kisgrafikákon örökítsék meg Szeged nagyjainak emlékét. Eddig 11 portré készült el és a tervek szerint néhány éven belül teljessé lesz a szegedi írók, művészek, politikusok, tudósok arcképcsarnoka. Az újság a készülő sorozatból hét grafikát – CSIBY MIHÁLY, BAKACSI LAJOS, FEY ANTAL és KOPASZ MÁRTA metszeteit – is bemutatja.

MAX SLEVOGT (1868–1932) német grafikusművész rézkarcaiból rendeztek kiállítást 1986 májusában a budapesti Kossuth Klubban. A művész a német impresszionista festészet egyik vezéralakja volt. Főművei között tartják számon azt a 47 lapból álló rézkarc-sorozatot, melyet Mozart Varázsfuvola című operájához készített. A rézkarcokon a dalmű főbb énekszólamainak kottája szerepel, a cselekményt pedig a művész széljegyzet-szerű rajzai tolmácsolják. A kamarakiállítás anyagát az NSzK Budapesti Nagykövetsége bocsátotta a TIT rendelkezésére, mely az anyaghoz 16 oldalas, magyar nyelvű ismertetőt adott ki. Ezt a kiállítás minden látogatója díjtanul megkapta. A mintaszerű grafikai ismeretterjesztéshez csak gratulálni tudunk!

(Dr. S.I.)

A Baranyai Bornapokon a pécsi Kisgrafika Barátok Klubja 20 tablón 180 szólis-boros kisgrafikát mutatott be Kovács József gyűjteményéből. (Az ex librisek és alkalmi grafikák mellett Solti László üvegcsimke gyűjteményének válogatott anyagát is megtekinthették az érdeklődők.) A klub a Költészet napja alkalmával a Várkonyi Nándor fiókkönyvtár galériájában rendezett újabb kiállítást FERY Antal, M. KISS József, NAGY László Lázár, SZATYOR Győző, TORRÓ Vilmos és VÁRKONYI Károly kisgrafikáiból.

Az olaszországi Lago Maggiore mellett fekvő Luino városkában most első ízben nemzetközi exlibris-pályázatot írtak ki. A beküldött könyvjegyeknek a tő szépségeit kellett hirdetni. A határidő 1986. június 15. napja volt. Sajnos a pályázati feltételeket tartalmazó körlevelet késve kaptuk meg; ez évi 1. számunk már a nyomdában volt.

Vitó Zoltán tagtársunk Szegletkő címen megjelenő verseskötetének borítóját Kékesi László illusztrálta.

Új tagok – Neue Mitglieder – Membres Nouveaux

Papp Vilmos

Rozsnyai Istvánné

Vitó Zoltán

Szeged, Révai u. 6/a 6720

Pécs, Gyöngyös u. 3. 7632

Budapest, Táncsics Mihály u. 19. 1041

Helyreigazítás

„Műhelyforgácsok” címmel előző számunk 16–17. oldalán közöltük SEMSEY ANDOR cikkét a régi magyar ex librisek néhány kérdéséről. A cikkhez szánt illusztráció sajnálatos tévedés folytán kimaradt, ezért azt pótlólag most mutatjuk be, a tévedésért Olvasóink elnézését kérve.

Halálozás

Amint arról az országos sajtó hírt adott, 1986. április 10-én elhunyt. MARTYN FERENC Kossuth-díjas, Kiváló művész, Pécs város diszpolgára. Távozása a magyar képzőművészetnek nagy és pótolhatatlan vesztesége. Alapító tagja és elnöke volt a pécsi Kisgrafika Barátok Klubjának, szívesen segítette és támogatta a klub munkáját. A pécsi országos kisgrafikai találkozón elhangzott beszédét lapunk 1976. évi 2–3. sz. közölte. Emlékét megőrizzük!

KMETY FERENC grafikusművész, a KBK egyik legrégebbi tagja, 1986. április 12-én, életének 82. évében elhunyt. Munkásságát elsősorban az alkalmazott grafika területén fejtette ki: számos belföldi és külföldi kiállítás megrendezése fűződik nevéhez. Életbölcességét, szerénységét, a művészetért lelkesedő egyéniségét sokan tisztelték Körünkben. Emlékét megőrizzük!

Bálint Ferenc rézkarca C3

1986. június 28-án tartotta meg évi közgyűlését a Pásztó városban működő Csohány Baráti Kör, mely a város szülötte, az 1980-ban elhunyt neves grafikus emlékének ápolását tűzte ki céljául. A közgyűlésen a Kör titkára, Faludi Sándor beszámolt az egykori cisztercita kolostor felújításának terveiről. Itt fogják majd állandó kiállításon bemutatni Csohány Kálmán hagyatékát. A Mátra nyugati lábánál fekvő Pásztó számos műemlékkel dicsekedhet. A gótikus részletekkel ékes plébániatemplom mellett feltárták és konzerválták az egykori bencés, majd cisztercita templom alapfalait. Az országban nincs párja a közelmúltban restaurált „Oskolamester-háznak” és a hatszögletű alaprajzú gótikus temetőkápolnának. A Csohány-hagyaték bemutatása Pásztót a magyar múlt és művészet újabb zarándokhelyévé teszi majd.

Június hónapban feleségével együtt Budapesten járt TON DE BROUWER úr, a hollandiai Nuenen-ben működő Van Gogh-Dokumentációs központ vezetője. Ez a városka arról nevezetes, hogy 1884-85-ben itt élt és alkotott a nagy holland festő, akinek munkásságával kapcsolatos adatokat az említett dokumentációs központ gyűjti és őrzi. Kedves holland vendégünk 1984-ben nagyszabású kiállítást rendezett „Van Gogh, mint inspirátor” címmel. Ezen számos magyar művész Van Gogh-érme és ex librise is szerepelt. Ton de Brouwer egy hetes itteni tartózkodása alatt több budapesti múzeumot megtekintett és felkereste a Széchényi Könyvtár nemzetközi ex libris kiállítását is, mely Semsey Andor emlékét idézte.

Stettner Béla
linómetszete
X3

KIALLÍTÁSOK

MINIGRAFIKÁK

Az idei Tavaszi Fesztivál rendezvényei sorában Budapesten húsznál több képzőművészeti kiállítás várta az érdeklődőket. Ezek között szerepelt a margitszigeti Thermál Szálló halljában megrendezett „Kollektív minigrafikai kiállítás” is. Minigrafikákat eddig még aligha láthatott a kiállításlátogató, akinek ezért eddig csak a minikönyv és a miniszoknya szerepelhetett a tudatában. A kiállítási címmel felfokozott érdeklődőre csalódás várt, mert a tárlaton nem minigrafikákkal, hanem kisméretű, sokszorosított grafikákkal találkozott. A beugrató címadást menti az a tény, hogy igen magas színvonalú alkotások szerepeltek a március 12-től április 2-ig nyitva tartott tárlaton, melyen az alkotások nyomban, forintért megvásárolhatók is voltak. A tizennyolc kiállító magyar grafikusművész között a kisgrafika néhány megbecsült alkotója is szerepelt: örömmel láttuk ott KÉRI IMRE, KÖNIG RÓBERT, PEREI ZOLTÁN és VÉN ZOLTÁN vonzó alkotásait.

(Dr. S.I.)

König Róbert metszete X2

ARTNER MARGIT

Néhány év óta a főváros jelentős kiállítóhelyiségei között tartja számon a közönség a csepeli Iskola Galériát. Szokatlan helyen, egy iskola előcsarnokában működik. Órakozi szünetekben gyermekzsivajtól hangos a terem, melynek falain — havonkénti váltással — évek óta magas színvonalú alkotásokat talál a látogató. A kerületi tanács támogatásával elismerésre méltó képzőművészeti ismeretterjesztést végez itt Molnár József tanár a kortárs művészet legjáva alkotóinak bemutatásával, szerencsésen távol tartva a dilettánsok kultúrházainkat elárasztó buzgalmát, de a kétes értékű modernkedés kísérleteit is.

1986 áprilisában Artner Margit kiállítását rendezték meg. A 32 éves grafikusművész másodízben szerepelt az Iskola Galériában, ez alkalommal sokoldalúságának, művészete kivirágzásának adva tanujelét. Rézkarok, az azokhoz készült ceruzarajzok, olajfestmények, olaj-miniatúrák függtek a falakon. A tárlókban az általunk igen szívesen látott kisgrafikákat, továbbá könyvillusztrációkat és az újságokban megjelent rajzait állították ki. (Dicséretes leleménnyel nemcsak a rajzokat, hanem azoknak a lapokban megjelent képét is bemutatták. Így a látogató fogalmat alkothat magának arról, megváltoztatja-e, s ha igen, mennyiben másítja meg a nyomda a grafika jellegét?)

Artner Margit rézkarca C2

A művész nő lapjai előtt mesebeli világban találja magát a néző. Zenélő leányok, harsonás kerubok, madarak, virágok népesítik be a távolba vesző tájat, melyeken nem ritka a mondabeli egyszarvú sem, amelyet egykor a szüzesség jelképének tartottak. Gazdag mesélőkedve ellenére sem válik terjengőssé, mondanivalóját néhány képi elemmel önti formába, így terem velük hangulatot. Mértéktartásának példája a Korlát című rézkarc, melyen a pesti Dunapart ismert vaskorlátját látjuk viszont, ezúttal azonban merőben más szereposztásban. Ez a korlát nem elzár, hanem inkább összekapcsol a természettel, a vele szövetségben levő fákkal, hegyekkel, madarakkal. „Jan Vermeer emlékére” készült rajzai, rézkarcai a nagy elődöt idézik őszinte csodálattal, beleérzéssel. Igazi csemege a grafikák kedvelői számára A korsó című rézkarca. Ezen tenyérszerű körben csupán egy törött kancsó látható, benne leveleit hullató, elszáradt ággal. A hulló levelek túllépik a karc tondószerű formáját és betöltik az egész képteret. A tárlaton néhány, az életműbe jól beleillő kisgrafika is szerepelt. A kiállítás vonzó világa után joggal várhatjuk ez utóbbiak folytatását.

(Dr. S. I.)

CSURGÓI MÁTÉ LAJOS

A főváros XXI. kerületében az év eleje óta egy második kiállítóhelyiség is működik. Ez az új Csepel Galéria a kerület központjában, a Tanácsház tér 3. szám. alatt található. Áprilisban itt nyílt meg Csurgói Máté Lajos grafikusművész 80 rézkarcát bemutató kiállítása. A tárlatot Bayer Ilona, a Magyar Televízió rokonszenves műsorvezetője nyitotta meg, s a kiállító művész egy írásának mesterei megszólaltatásával közreműködött Keres Emil, Kossuth-díjas, érdemes művész. A kiállítást rendezte: Molnár József. A Somogy megyei Csurgóról származó művész 1957-ben végezte el a főiskolát, s az eltelt közel 3 évtized alatt a magyar művészetet megbecsült személyisége lett. Rézkarcain hazai tájak, a paraszti élet jelenetei kapnak markáns megfogalmazást. Örömmel nyugtázzuk, hogy az igen gazdag, színvonalas kiállításon több szép ex libris is szerepelt, bár közülük eggyel kapcsolatban ellenvéleményt kell bejelentenuk. Az „Ex libris Zrínyi Miklós” belefér ugyan a művészi szabadság kereteibe, de anakronisztikus és sérti az ex libris-készítés etikáját, hiszen a lapon feltüntetett könyvtulajdonos már nem tud „kirohanni” nevének beleegyezése nélkül történet felhasználása ellen.

(Dr. S. I.)

Tellinger István rézkarcai C3

KÖNYVEK

Lélek és forma. Magyar művészet 1896–1914. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai. 1986/2.

Örvendünk, ha valamely monumentális igényű kiállításon helyet kap a kisgrafika, az ex libris, ám jogosan bosszankodunk, amikor pontatlanságokat, elírásokat, sőt tájékozatlanságról árulkodó tévedéseket fedezünk fel a látszólag alaposnak ígérkező katalógusban, mint a századforduló művészetét bemutató Lélek és forma című tárlatról megjelent kiadványban.

Külön csoportosítva közli a katalógus az ex libriseket. Most nem térünk ki arra, hogy szerintünk nem eléggé szerencsés a válogatás, és nem az igazán jellemző és kvalitásos darabok kerültek a nagyközönség elé, hanem néhány tévedésre hívjuk fel a figyelmet.

A szembeszökő, kirívó pontatlanságok a következők: dr. Schönherr Gyula, az OSZK osztályigazgatója ex librisét Balczer György tervezte, helyette a katalógus Blaszek B(?) -nek tulajdonítja a művet. (Lásd Nyireő István: Régi magyar ex librisek 1521–1900. Az OSZK kiállítási katalógusa. Bp. 1970.)

Valamiféle Telszky Sándorról írnak, aki ex librist készített Stefania Telszky számára. Ez a férfiúnak vélt illető a valóságban nő volt, Teleszky Stefánia névre hallgatott és a saját magának tervezett ex librisét 1903-ban az osztrák ex libris-egyesület évkönyve már megemlíttette. (Ö.E.G. 1903. 60. p.)

Ez az oraviczai hölgy egyike volt azoknak, akik kölcsönöztek művet az 1903-as első magyar ex libris kiállításra. Ő személy szerint „Quid me fidelius?” feliratú saját készítésű ex librisének két változatával szerepelt. (1903-as kiállítás katalógusa 330–331. sz.) Nem kell elfeledkeznünk arról, hogy a századforduló tájékán sok nő érzett kedvet a művészethez, így a grafikaéhoz, az ex librisekhez is.

Az az ismeretlen alkotónak tulajdonított ex libris, mely Holló Lajos részére készült, Kozma Lajos egyik korai műve. 1906-ban az osztrák exlibris-egyesület karácsonyi kiadványa már beszámolt róla (67. p.) több korai Kozma művel együtt. Egyébként pedig látható az ex librisen Kozma Lajos jól ismert egyik szignója: jobbra lenn a szív formába komponált K és L betű. (A méret és a jelzés pontos meghatározása ennél a darabnál hiányzik a katalóbusból.)

A megkérdőjelezett és hibásan írt „E(?) M.Lilier” (!!!) művésznév mögött, akinek műve nyomán Gulyás P. dr. részére készült ex libris, valójában a századelőn méltán népszerű, tehetséges izraelita művész személye rejtőzik, aki a fekete-fehér folt- és vonalhatásokra épülő síkművészetben rendkívül otthonosan mozgott, a neve pedig: Ephraim Moses Lilien (1874–1925). Festő, grafikus, illusztrátor, a Jugend munkatársa, több mint harminc ex libris alkotója.

A datálásról csak annyit: alig-alig szerepel az évszám. Valóban, a századelő magyar ex libriseinek datálása elég nehéz, mert a művészek általában elhanyagolták a pontos dátumot, de elvárhatnók, hogy legalább a körülbelüli évszámot aprólékos kutatással kiderítsük, meghatározzuk az igényes publikációkban.

Horváth Hilda

Fery Antal fametszetei X2

LAPSZEMLE

Szerkeszti: Dr. Soós Imre

EXLIBRISCIRKULÄRET – 1985. évi 2., 3. és 4. szám, 1986: évi 1. szám

A svéd exlibris egyesület, a SEF (Svenska Exlibrisföreningen), először küldte meg részünkre az egyenként 8 oldal terjedelmű körlevelének utolsó négy számát. A szép kiállítású, sok illusztrációt tartalmazó füzetek mindegyikében található egy-egy cikk, mely a régi, címeres svéd ex librisekkel foglalkozik, mutatva ezzel az ottani gyűjtők érdeklődési körét. Egyesületük nagy múltra tekint vissza. Az egyik cikkből megtudjuk, hogy 1985. januárjában ünnepelték 50 éves fennállásukat! Svéd nyelvű lapszemlénkben több európai kisgrafika-lapról nyújtanak rendszeresen tájékoztatást. A svéd gyűjtők lapjával létrejött kapcsolatunkat örömmel nyugtázzuk.

EXLIBRIS WERELD – 1985. évi 4. szám

A lap első cikkét a bormiói exlibris-pályázatról JAN RHEBERGEN írta. A szerző elmondja, hogy a hegyek és a sport gondolatkörére kiírt exlibris-pályázatot egy általa ismeretlen romániai művész, Koszti István nyerte el, a szerző ízlése szerint csúnya (?) lapjával. A második helyezést elért litván Didelytė metszetének ábráját tetszetősnek tartja ugyan, de nehezményezi a felirat megoldását. (Ez utóbbi kritikából sok magyar exlibris-alkotó is tanulhatna! Sok esetben lerontja a grafika színvonalát az oda nem illő, hevenyészett, primitív felirat.) – JOHAN SOUVEREIN több illusztrációt tartalmazó cikkében méltatja az 50 esztendőes ALBIN BRUNOVSKY pozsonyi grafikusművészt.

EXLIBRIS WERELD – 1986. 1. szám

Sok rövid cikkből állt össze a holland gyűjtők lapjának ez évi első száma. Megtudhatjuk pl., hogy miért nem szereti az aktokat ábrázoló ex libriseket az egyik tekintélyes holland napilap főszerkesztője, miért szerepel a régi angol ex librisek között annyi ANNA családnévre készült lap, s hogy milyen megtiszteltetés érte a mai holland ex librist azzal, hogy a világhírű, amszterdami Stedelijk Museumban kiállítást rendeztek azokból. RHEBERGEN cikkéből arról értesülünk, hogy a nálunk is jól ismert PAM RUETER holland grafikus most töltötte be 80. életévét.

GRAPHIA – 95. szám

A lap szerkesztője a mitológiai témájú ex librisekről készlt tanulmányt. Kéri azokat a gyűjtőket, akik ilyen tárgyú lappal rendelkeznek, hogy annak egy példányát küldjék el címére. Név: L. Van den BRIELE, Cím: B–2800 Mechelen. Bleekstraat 6/309 (92).

Dr. Boros Edit könyve

Deák Ferenc rézkarcai C3

– Belgium Limburg tartományában 1985 novemberében „Exlibris Hetet” rendeztek, melynek kapcsán a szerkesztő felveti a kérdést, eléri-e egyszer a flamand kisgrafika a csehszlovákok színvonalát? A cikk további részében az ottani kiállításon szereplő 19 belga grafikus munkásságát ismerteti. Ezeknek a művészeknek legutóbbi szereplése, műveik színvonala kellemes meglepetésként hatott és reményt kelt a cseh grafika színvonalának megközelítésére. – FRANK IVO DAMME, akinek szép nőket ábrázoló lapjait nálunk is sokan ismerik, közel háromszáz ilyen lapot mondhat magáénak. Alkotásjegyzéke I. részét a GRAPHIA 59–60. száma közölte. Ebben a számban a II. rész található, mely a 143–275. sorszámú alkotás felsorolását tartalmazza. – JEF ARRAS cikke JAN MEEUS fiatal belga grafikus munkásságáról szól. Az 1961-ben született művész az antwerpeni akadémián szerezte meg diplomáját. Tizenöt reprodukált alkotása tehetséges, modern szellemű alkotóra vall. Az ugyancsak közölt alkotásjegyzéke 46 fametszet adatait tartalmazza.

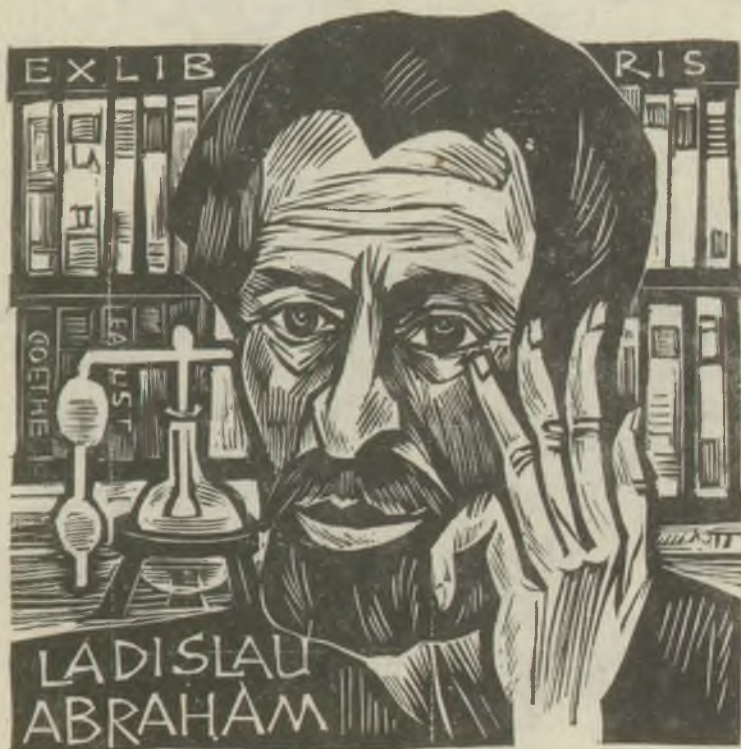
MARGINALIEN – 1985/4. szám

Az 1956-ban megalakult Pirckheimer Társaság a fenti címmel jelenteti meg az NDK könyvbarátainak hivatalos lapját. A kiadvány napjainkban évente négyszer, példányonként 120 oldal terjedelemben lát napvilágot. Cikkei főként könyvművészeti kérdésekről szólnak, de az exlibris-élet híreiről, az ilyen kiállításokról is olvashatunk benne. Első száma 1957 januárjában került ki a nyomdából, mindössze 24 lapon. Azóta a lap terjedelme megnőtt, s a sorozatban a mostani szám éppen a századik! A jubileum alkalmából a szerkesztők visszatekintenek a kiadvány közel három évtizedes történetére, mi pedig ezúton kívánunk német barátainknak további eredményes évtizedeket!

Kósa Bálint metszete X2

Homburg kastélyában, ebben a 13. században épült fellegvárban rendezti meg ez évi találkozóját a nyugatnémet ex libris egyesület. A hagyományos kisgrafikai kiállításra a narancsfák egykori melegházában, az orangerie-ben kerül sor. – A szecesszió német művészeről, HANS CHRISTIAN-ról könyv jelent meg az NSzK-ban, melyet egy cikkük részletesen ismertet. Az 1.100 illusztrációt tartalmazó kötet ára még ott is csillagászati méretűnek számít: közel 300 DM! – A jogtudománnyal összefüggő humoros ábrázolásokat, ex libriseket kér, reprodukálás céljára is, a nyugatnémet jogügyi múzeum, mely egyébként mindent gyűjt, ami a jogtudománnyal összefüggésben van. Sok ilyen tárgyú magyar kisgrafikáról tudunk, ezért itt közöljük a címet: Mitttelalterliches Kriminalmuseum, Burggasse 3. D–8803 *Rothenburg*.

Herbert Ott metszete X2

MITTEILUNGEN DER Ö.E.G. – 1986. 1. szám

Az Osztrák Exlibris Társaság az ország 35 éven aluli grafikusai számára kisgrafikai pályázatot írt ki, melynek első díja 15.000 Schilling. A résztvevők pályamunkáit 1987-ben a díjakat felajánló pénzintézet, a Creditanstalt székházában állítják majd ki. – TADEUSZ SZAMARSZKI lengyel grafikust V.M.PREMSTALLER mutatja be. Az 1948-ban született amatőr művész eddig 230 ex librist alkotott. – BERNHARD HOLLEMANN munkásságáról G.SLATTNER írt. Az NSzK-ban, 1935-ben született művész 1959 óta Ausztriában él. Bécsben szerezte meg művészi képesítését. Eddig 51 egyéni kiállítása volt és mintegy 200 csoportos kiállításon vett részt. Legutóbbi kiállítási katalógusának előszavát így fejezte be: „Szívesen élek Ausztriában”. – Tizenkét ország exlibris-lapja szerepel lapszemlénkben, ezek közt részletesen ismertetik lapunk 85/2. és 85/3. számának cikkei.

OBVESTILA – 83. szám

A szlovén gyűjtők éves találkozójukat márciusban rendezték meg Ljubljanában, mely alkalommal a tagok a Mali Köztársaságról hallhattak előadást. A lapban 12 új tag neve és címe olvasható.

OBVESTILA – 84. szám

Az 1986 májusában megjelent szám többek között arról is hírt ad, hogy ANDRUSKÓ KÁROLY zentai magyar grafikusművész kulturális minisztériumunktól a *Szocialista kultúráért* kitüntetést kapta. Gratulálunk! – A szám három illusztrációja közül az egyik Nagy Árpád magyar művész alkotása.

**Kisgrafika
Barátok
Köre**

Kamper Lajos rézkarcá C3

RÉSUMÉ

Le premier avril 1986 est décédé le célèbre collectionneur hongrois dr. ANDOR SEMSEY, rédacteur d'autrefois de notre revue, président durant deux années de la FISAE. Dans notre rubrique intitulé IN MEMORIAM Dr. SEMSEY ANDOR nous rappelons sa mémoire. Nous y publions le discours commémoratif de HUBA BÁLVÁNYOS retenti à l'occasion du vernissage de l'exposition internationale d'ex libris, organisée dans la Bibliothèque Széchényi, en mémoire du feu dr. Semsey. Nous publions aussi les paroles d'adieu de RÓBERT KÖNIG prononcées à l'occasion de l'enterrement. L'article d'ISTVÁN IMOLAY LENKEY contient l'appréciation de l'ensemble des créations de notre grand Ami. (P. 2–10)

Sous le titre ARTISTES ÉTRANGÈRES DE L'EX LIBRIS nous publions deux articles sur deux artistes de l'Union Soviétique. On y peut lire sur l'activité artistique de N. I. STRATILAT et V. RESNIS (P. 12–15)

La rubrique ATELIER contient la partie première de la conférence d'ANDOR SEMSEY donnée en 1978 dans la ville de Pécs sous le titre „L'art hongrois d'ex libris aux XVI–XIX. siècles”. – HILDA HORVÁTH écrit sur les trois premiers concours d'ex libris, organisés en Hongrie entre 1903 et 1908. (P. 16–25)

Nous publions des NOUVELLES, ÉVÉNEMENTS DE LA VIE D'EX LIBRIS sur les pages de 28 à 33.

Sur trois EXPOSITIONS graphiques organisées à Budapest donne compte-rendu dr. IMRE SOÓS. (P. 34–36)

Notre rubrique LIVRES contient la critique de HILDA HORVÁTH écrite sur un catalogue d'exposition de la Galerie Nationale Hongroise (L'Art Hongroise 1896–1914) (P. 38)

Nous publions LA REVUE DE LA PRESSE ÉTRANGÈRE sur les pages de 40 à 44.

SUMMARY

On the 1st of April in 1986 dr. *Andor Semsey* the famous Hungarian bookplate collector died. He was the chairman of FISAE for two years and the late editor of our magazine. We remember of him in the column IN MEMORIAM Dr. SEMSEY ANDOR. Here we publish *Huba Bálványos's* opening speech at the international bookplate exhibition at Széchenyi Library which was organized for his memory. Here you can also read *Robert König's* farewell at Semsey's burial. *István Imolay Lenkey* appreciates our great friend's life work. (page 2–10.)

In the column FOREIGN ARTISTS OF BOOK-PLATE, we publish articles about two excellent Soviet graphic artists N. I. STRATILAT and V. RESNIS. (page 12–15.)

The column ATELIER contains dr. Andor Semsey's performance in 1978 about the History of Hungarian Ex Libris between the 16th and 19th centuries. *Hilda Horváth* writes about 3 bookplate competitions between 1903 and 1908. (page 16–25.)

NEWS and events of international ex libris life on pages 28–33.

Dr. Imre Soós informs about three exhibitions in Budapest. (page 34–36.)

The column BOOKS contains the critics of *Hilda Horváth* about the catalogue of an exhibition (Hungarian Art 1886–1914) at the Hungarian National Gallery. (page 38.)

Foreign Press Review. (page 40–44.)

Pásztor Csaba metszete X3

Kőhegyi Gyula rézkarca C3

A szerkesztő dr. Arató Antal: címe: Budapest, Mészáros L. u. 5. 1192
A művészeti vezető König Róbert címe: Budapest, Baross u. 21. 1088
Minden levelezés és küldemény dr. Vida Klára titkárhoz küldendő:
Budapest, Frankel Leó utca 12. 1027

ISSN 0209-6161 III/KUL 64/1978 – Megjelent 500 példányban 3,50 (A/5) ív terjedelemben
86271 DATORG NYOMDA – F. v.: Harkai József

Jánváry Zoltán rézkarca C3

